

Т.В. ЛАКТИОНОВА

УМВС України в Донецькій області

УДК 343.98+343.851

ІНДИВІДУАЛЬНА ВІКТИМОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА НАВМИСНИХ ВБИВСТВ І ТЯЖКИХ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ¹

Розглянуті можливості і перспективи індивідуальної корекції віктимних рис потенційних жертв навмисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень з урахуванням типізації віктимної поведінки.

Індивідуальна віктимологічна профілактика досить активно реалізується у державах розвинутої демократії - значним попитом користуються зарубіжні і вітчизняні практичні рекомендації із забезпечення особистої безпеки [1-8], адаптовані для сприйняття особами, що не мають глибоких правових знань.

В останні десятиріччя помітний інтерес російських і українських вчених до віктимологічного напрямку превенції. Одночасно можливості цієї діяльності на індивідуальному рівні обґрунтовані з урахуванням типізації віктимної поведінки лише у поодиноких дослідженнях. Найбільш розгорнута концепція пропонується Д.В. Ривманом [9, с.240-284]; Б.М. Головкин розробив в аналогічний спосіб злагодженої систему індивідуальної віктимологічної профілактики навмисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень (далі - ТТУ), що вчиняються у сімейно-побутовій сфері, у ході загального висвітлення кримінологічних проблем цих злочинів [10, с.203-211, 218].

Виходячи з цього, є наочною актуальність і доцільність цілеспрямованого аналізу цілей, форм, методів, прийомів і перспектив розвитку індивідуальної віктимологічної профілактики злочинів, у першу чергу - вбивств і ТТУ як тяжких і небезпечних для суспільства - залежно від типізації віктимної поведінки потенційних жертв.

На основі класифікацій, запропонованих різними вченими [9, с.267-284; 10, с.130-149, 203-211; 11, с.132-133; 12, с.85; 13, с.69], можна виділити наступні види і підви́ди: жертв з негативною поведінкою (агресивні жертви, провокуючі, активні, деякі пасивні, деякі некритичні); позитивною (ініціативні жертви, деякі пасивні, деякі некритичні); нейтральною. Саме від цього залежить змістова завантаженість індивідуальної віктимологічної профілактики вбивств і тяжких тілесних ушкоджень.

Завданнями створення її системи є ефективний соціальний захист кожної людини від можливої віктимізації через встановлення їх вірогідності стати жертвами злочинів, позитивний вплив на них і забезпечення їх безпеки.

Виявлення потенційних жертв ведеться у трьох напрямках: від ситуації, від злочинця (через вивчення його зв'язків або типової поведінки), від потерпілого та підви́-

щених віктимних якостей [14, с.87], наявність яких визначає ризик стати жертвою вбивства або ТТУ. Важливе як пряме спостереження за особами, поведінка та особистісні якості яких роблять їх уразливими від агресивних злочинців, так і своєчасне припинення віктимогенних ситуацій, у чому свою роль повинні відігравати не тільки правоохоронні органи, але й громадськість. Як правило, державні та громадські суб'єкти віктимологічної профілактики обмежуються роботою, нерідко слабкою, з особами, що вже стали потерпілими. Потрібні науково обґрунтовані, зручні методики з виявлення осіб із підвищеною віктимністю. Для прогнозування індивідуальної віктимної поведінки необхідна якісна та достатня за обсягом інформація щодо: вивчення соціально-демографічних показників (стать, вік, соціальний стан та інше), правових ознак (правова культура, віктимологічний рецидив), а також особливостей особистості та поведінки [14, с.88]. Співробітники правоохоронних органів, у т.ч. дільничні інспектори міліції і навіть працівники облікових і інформаційно-аналітичних відділів, прогнозуванням, наступним плануванням і моделюванням такої діяльності не займаються. Немає конкретних вимог збору, узагальнення, звіту стосовно таких відомостей; навіть облік потерпілих від тяжких злочинів малоінформативний. Правоохоронці нерідко не мають належних знань про зміст і перспективи такої роботи. Створення спеціальної віктимологічної служби із залученням психологів при міліції дозволить вивести індивідуальну віктимологічну профілактику з периферії роботи її суб'єктів.

Корекція віктимності в окремих громадян може проводитися у 2 формах: безпосередня (спрямована на особу, що стала потерпілою, або у стані, близькому до цього, наприклад, легковажна або аморальна поведінка у публічному місці) та рання (орієнтована на особу з високим ступенем віктимності, використовується при великих часових інтервалах) [14, с.89-90]. Віктимологічна профілактика має бути спрямована не тільки на потенційні жертви, але й на їх мікросередовище. Правове виховання (через засоби масової інформації, лекції, бесіди тощо) актуалізує потребу персоналу у вживанні заходів щодо особистої безпеки.

Віктимологічна профілактика на індивідуальному рівні спрямована на нейтралізацію віктимогенних властивостей осіб; активізацію їх внутрішнього потенціалу -

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. юрид. наук Романов С.Ю. (НУВС).

фізичного і психічного, забезпечення їх безпеки з метою недопущення віктимізації, у т.ч. повторної з дотриманням прав жертв злочинів. Стратегія і тактика такої роботи носить диференційований характер, з урахуванням індивідуальних особливостей.

Е. Бескінд вважає, що особисту безпеку забезпечує готовність людини помічати та уникати можливої небезпеки, а також вміння застосовувати фізичні та нефізичні методи нейтралізації нападу або мінімізації його наслідків. Він наводить конкретні прийоми фізичного самозахисту, вказуючи, що вони можуть застосовуватися лише у разі реальної загрози як необхідна оборона, коли вичерпані всі інші засоби [1, 9]. Формування такої готовності, її актуалізація йде різними шляхами залежно від типу віктимної поведінки потенційної жертви. Саме в їх відстеженні і полягає мета вивчення запропонованої теми.

Агресивні особи нерідко самі стають жертвами навмишних вбивств і ТТУ. Превентивний вплив на таку особу завжди спрямований на пом'якшення і ліквідацію негативної характерологічної риси, формування стримуючих установок з метою усунення агресивних намірів і формування нормальної моделі поведінки. Д.В. Ривман вказує, що серед тактичних прийомів можуть бути використані всі, починаючи з впливу через всілякі канали на потенційного потерпілого, впритул до заходів по його ізоляції та притягнення до відповідальності [9, с.269]. Спочатку використовується переконання в неприпустимості агресивних проявів та невідвратності покарання за їх наслідки; позитивний вплив соціального середовища, значущого для об'єкта. Корисно, як кажуть, спрямувати енергію у мирне русло, щоб агресивність оберталася, наприклад, на використання фізичної сили у праці. Не можна недооцінювати можливості естетичного впливу на емоційну сферу з метою гасіння деструктивних імпульсів.

Стосовно алкоголіків, наркоманів, осіб з психічними відхиленнями, бажано використовувати примусове лікування, що дає не тільки оздоровлюючий ефект, але й їх тимчасове відсторонення від середовища, де актуалізується їх віктимність.

Вчені висловлюють думку про доцільність регулювання емоційних процесів в агресивних осіб шляхом залучення можливостей фармакології, зокрема, введення особливих білкових речовин - пептидів [15, с.73; 16].

Виховно-застережливі заходи (індивідуальні бесіди, психотренінг безконфліктного спілкування, схилення до лікування алкоголізму, психічних аномалій, прищеплення навичок поведіння у конфліктно-криміногенних ситуаціях та ін.) сприяють послабленню особистої агресивності, створенню в особи переконаності про неминучість тяжких наслідків для неї самої через її насильницькі стереотипи поведінки. У разі не настання очікуваного результату доцільним буде вжиття до неї примусових заходів: направлення на примусове лікування від психічних розладів, накладення адміністративних стягнень за вчинення різного роду побутових правопорушень, притягнення до кримінальної відповідальності за діяння, що не становлять підвищеної небезпеки, тощо [10, с.205-206].

У відношенні сімейних деспотів-жертв власних деструктивно-насильницьких дій необхідно вжити заходи, спрямовані на попередження насильства в сім'ї (винесен-

ня офіційного попередження про неприпустимість зазначених дій, постановка на профілактичний облік, винесення захисного припису). Разом із тим, важливо ізолювати (хоча б тимчасово) вороже налаштованих один до одного осіб, щоб забезпечити певне обмеження ескалації конфліктних взаємин, шляхом адміністративного арешту за систематичні правопорушення у сімейно-побутовій сфері, розірвання шлюбу, тимчасового проживання у різних місцях, примусового обміну житла, виселення за неможливістю сумісного проживання [9, с.271; 10, с.205-206]. Однак процесуальний бік таких дій ускладнений, тому О. Литвак пропонує впровадити інститут мирових суддів, які б могли без паперової тяганини вирішувати "дрібні" справи про захист від агресії, усувати конфліктні ситуації, що виникають у родинах, між сусідами, своєчасно реагувати на погрози вбивством та побої [15, с.74].

У розвиток Закону України від 15.11.2001 р. № 2789-III "Про попередження насильства в сім'ї" [17] необхідно розробити державну програму по наданню психологічної допомоги жертвам домашнього насильства, що дозволить проводити профілактику їх вбивства і нанесення їм ТТУ.

Б.М. Головкін виділяє активний і пасивний підвиди потенційних жертв з аморально-провокуючою поведінкою у сімейно-побутовій сфері. Індивідуальну віктимність, визначену подружніми зрадами, маніпулюванням почуттями та емоціями партнерів, необхідно зменшувати, що нелегко, з огляду на вади характеру, життєві установки, ціннісні орієнтації. Працівники міліції повинні роз'яснювати на прикладах норми кримінального законодавства (про необхідну оборону, про те, що аморальні дії потерпілого можуть бути визнані обставинами, які пом'якшують покарання злочинця), допомагати моделювати конкретні життєві ситуації та відпрацьовувати навички правомірної поведінки з усунення злочинної провокації. Доцільно здійснювати за ними контроль і стимулювати відхід від аморальної поведінки [10, с.206-207]. Д.В. Ривман справедливо вважає таку потенційну жертву агресивним провокатором - або загального плану із сексуальною мотивацією поведінки, або вибірково-агресивного провокатора, виходячи з того, що така поведінка систематично утворює конфліктну обстановку в родині [9, с.270].

Аморально-провокуюча поведінка притаманна і жертвам вбивств, і ТТУ на сексуальному ґрунті, особливо пов'язані, легковажним дівчатам. Роз'яснювальна робота про безпеку способу життя має доповнюватися впливом значущого оточення, стриянням у працевлаштуванні, залученням до юридичної відповідальності за зайняття проституцією.

Б.М. Головкін до пасивного різновиду жертв з аморально-провокуючою поведінкою відносить типових представників люмпенізованої частини населення, в яких слід викорінювати притаманну дезорганізованість, соціальну занедбаність, алкоголізм, ведення паразитичного способу життя, що ганьбить або дратує оточуючих. Превенція повинна доповнюватися відвідуванням за місцем проживання дільничним інспектором міліції, проведенням попереджувальної роботи із потенційним заподіювачем шкоди, ізоляцією від останнього [10, с.207-208]. Доцільно обладнати їх житло засобами термінового зв'язку із мі-

ліцією [18]. Важливе улаштування “бомжів”, здатних на зміну способу життя, у притулки або комуни із залученням до праці по власному утриманню, що можливо при згоді мешканців у населених пунктах з порушеною економічною інфраструктурою при наявності безхазяйного, кинутого назавжди житла.

Для забезпечення безпеки життєдіяльності емпіричним шляхом фахівцями вироблені наступні основні рекомендації з забезпечення особистої фізичної безпеки: неприпустимість провокування; запобігання необдуманих дій і образливих висловлень; збереження спокою, об'єктивності й урівноваженості; запобігання ситуацій, що чреваті насильством, прогнозування обставин, готовність швидко утекти, дати опір [19, с.112-115].

Сучасні психотехнології (наприклад, нейролінгвістичне програмування, транзактний аналіз, сімейна терапія [20-24]) реально допомагають корегувати поведінку, але сьогодні вони мало затребувані та невідомі широкому колу. Наприклад, Е. Берн, проводячи транзактний аналіз рольових ситуацій, в яких беруть участь люди, виділяє так звану “тру”, де члену родини-алкоголіку протистоїть її “переслідувач”, взаємодія яких відбувається за типовим сценарієм, на основі чого пропонуються системи виходу з цієї небезпечної позиційної війни [23; 25]. Проте, сімейні негаразди часто відбуваються як в забезпечених, так і в дуже незаможних родинах, сім'ях алкоголіків, які не в змозі внести оплату за психотерапевтичну допомогу, і без державної підтримки таких служб їх реальний внесок у попередження злочинності вузький, хоча саме вони здатні надати професійне обслуговування саме по оздоровленню психологічних установок.

Індивідуальна віктимологічна профілактика щодо активних жертв має свої особливості. В першу чергу, треба коректувати ті умови, що викликають таку нездорову активність жертви. Наприклад, у межах індивідуальної віктимологічної профілактики вбивства на прохання жертви, перш за все, необхідно провести заходи адекватного психотерапевтичного навантаження по зміні ставлення до ситуації, що виступає подразником активної жертви, для якої смерть або тілесні страждання стають компенсацією вини і каяття. Попередження про кримінальну відповідальність особи, яка задовольнить протиприродне прохання, може зупинити активність жертви. Навіть питання евтаназії носить дискусійний характер; в Україні вона заборонена (можна лише полегшати страждання хворого). Важливо вжити заходів, що ускладнюють або унеможливають вчинення злочину; потрібний нагляд з боку родичів, медиків, міліції, інших інстанцій; можливе ізолювання такої потенційної жертви від її протиправного “помічника”.

Ухилення військовослужбовця від військової служби шляхом самокаліцтва, у т.ч., з нанесенням ТТУ, також може бути здійснено за допомогою інших осіб (наприклад, родичів, близьких друзів, сторонніх осіб). У даному випадку особа, якій завдано тілесне ушкодження, виступає, з точки зору віктимології, активною жертвою, а з огляду на кримінально-правову кваліфікацію - виконавцем на відміну від особи, яка на його прохання завдала шкоди і є посібником [26, с.1006]. Активність жертв-військовослужбовців формується як відповідь на труднощі строкової військової служби, особливо під час військових дій, на нестатутні відносини військовослужбов-

ців або на перевищення повноважень начальників, як визнання фізичної та психологічної неготовності до виконання військового обов'язку. У такому разі необхідно скорегувати не тільки особистісні риси військовослужбовців, але й приділити увагу створенню нормальних умов служби та морального клімату у підрозділі, правовому вихованню у частині обізнаності солдат про кримінальну відповідальність за такі дії.

Віктимологічні заходи профілактики відносно потерпілих із соціально корисною поведінкою мають бути орієнтовані головним чином на підвищення громадської активності всіх громадян у процесі їхньої повсякденної життєдіяльності. Сприяє особистій безпеці потенційних жертв цієї категорії і вдосконалення правової бази, що регламентує їх професійну діяльність і відповідний статус.

Цій темі та проблематиці підвищення ефективності попередження злочинів у відношенні ініціативних жертв приділяють увагу науковці і практичні правоохоронці [27-28].

Стосовно ініціативних жертв, професійна діяльність яких пов'язана з ризиком для життя або виникненням конфліктних ситуацій (працівники органів державної влади різних її гілок), найважливішого звучання набувають заходи навчання, у т.ч. прийомам самозахисту, володіння якими корисно всім. Як пояснює Д.В. Ривман, “навчання прийомам самозахисту має сполучатися з навчанням розпізнання злочинців по особливостям їх поведінки і небезпечних ситуацій по типових зовнішніх ознаках” [9, с.274]. Недарма ст.15-1 Закону України “Про міліцію” встановлює гарантії безпеки озброєного працівника міліції [29]. При цьому не аби якого значення набуває формування позитивних ділових якостей - рішучості, сміливості, аналітичності мислення, психологічної стійкості, лабільності, вміння обирати найбільш оптимальні шляхи вирішення проблем, у т.ч. в екстремальних ситуаціях. Ці особистісні риси повинні враховуватися підрозділами по роботі з персоналом системи професійного відбору та навчання кадрів. Необхідно практично відпрацьовувати алгоритм дій у типових і позаштатних ситуаціях.

Водії автотранспорту, особливо таксі, нерідко стають потерпілими вбивств, ТТУ, тому їх, як і деякі інші категорії ініціативних - за родом діяльності - жертв варто забезпечити технічними приладами і спеціалізованими засобами захисту (наприклад, засобами зв'язку, відділення кабіни водія від салону автомашини [12, с.149; 13, с.136], “тривожною кнопкою” з сигналом термінового зв'язку з диспетчером, міліцією).

Нерідко потерпілими від вбивств і ТТУ стають особи з пасивною поведінкою, як здатні надати опір (дорослі, фізично здорові люди), так і не здатні на це (неповнолітні, старі, хворі). Урахування існування вказаних різновидів пасивних жертв диктує диференціювання заходів за змістом. Д.В. Ривман вказує, що реальний профілактичний ефект дають заходи, пов'язані з ізолюванням не тільки жертви, але й того, хто завдає їй шкоди; з організації нагляду сусідів за неблагополучними родинами у взаємодії з робітниками міліції; із залученням дорослих членів сім'ї до охорони родичів і втручання в небезпечні ситуації, а також систематичні перевірки робітниками міліції неблагополучних сімей і квартир, де проживають старі громадяни [9, с.276-277]. Улаштування на законній

підставі не здатних на опір - постійно чи тимчасово - в спеціальні установи (дітей - до притулків і дитячих будинків, хворих і старих, осіб, що зловживають алкоголем, наркотиками або приймають наркотичні засоби, до медичних, у т.ч. геронтологічних і наркологічних закладів і т.п.) дозволяє законним порядком порушити небезпечний контакт потенційної жертви та правопорушника, створити подальші умови для попередження насильства і недопущення кримінального розвитку подій. В деяких випадках впливає питання про позбавлення батьківських прав і направлення неповнолітнього до інтернату, передачу іншим родичам.

Необхідний нагляд за матерями-одиначками або їх батьками, що мають антигромадські життєві установки, емоційну нестійкість, непереборювані матеріальні труднощі, з метою недопущення вбивства новонароджених або малюка. Якщо є сумніви, що дитині загрожує небезпека, необхідно проводити не тільки профілактичну роботу в родині, але й у деяких випадках на законних засадах вилучати малюка з неї, хоча б тимчасово, і передавати до спеціальних дитячих закладів. Не дивлячись на те, що вбивства новонароджених або малолітніх дітей трапляються, профілактика стосовно них, особливо віктимологічної спрямованості, майже не проводиться.

На практиці ці заходи вживаються досить рідко в силу низької причин. Необхідне судове вирішення питання про позбавлення батьківських прав, примусове виселення або розмін житлової площі, особливо, коли вона приватизована і практично неподільна (наприклад, 1-комнатна малогабаритна квартира). У великих містах, особливо мегаполісах, жителі нерідко не знають своїх дільничних інспекторів міліції, а останні дуже рідко за власної ініціативи проводять профілактичні заходи стосовно неблагополучних родин. І тим більше - одиноких старих, як правило, після неодноразового звертання представників громадськості. Таким чином, є резерви в активізації цих заходів. Спрощення процесуальних процедур дозволить своєчасно реагувати на небезпеку, що загрожує пасивній жертві.

Якщо пасивні жертви по різних причинах виявляють психологічну неготовність протистояти злочинцю, необхідно використовувати заходи, спрямовані на безпосередній їх захист; надання їм знань про алгоритм дій при обставинах, що загрожують, та їх практичне відпрацювання; прищеплення їм навичок самооборони у формі тренінгів; виховання психологічної стійкості, сміливості, розуміння права на захист, його важливості для збереження життя, усвідомлення небезпечності пасивної поведінки перед погрозою життю, у формі бесід, психотерапевтичних сеансів, правового навчання. Причому такі заходи повинні бути наочними, емоційними, з практичними елементами, будуватися з урахуванням віку та інших значущих характеристик об'єктів. Це повинно активізувати їх захисні властивості, підготувати до грамотної поведінки у випадку нападу злочинців.

Якщо немає наочних ознак злочинного зазіхання, але конфлікт обертається на ворожий за характером, краще не сперечатися, оскільки відповідь може спровокувати агресію. У такому випадку доцільно прийняти вигляд згоди або перевернути на жарг, залишити місце, але не

демонстративно, що допоможе знизити ескалацію насильства [7, 16]. За даними віктимологічних досліджень, жертви насильницьких зазіхань (вбивств, звалтувань, розбійних нападів, тілесних ушкоджень тощо), які надають хоча й активне, але помітно недостатній опір для припинення злочину, нерідко посилюють агресію злочинця й стають жертвою більш тяжкого насильства. Оптимальному варіанту вирішення екстремальної ситуації сприяє гнучкість поведінки жертви [7, 11]. При цьому необхідно реально оцінювати свої фізичні та психологічні можливості. Якщо безумовна їх недостатність, краще відмовитися від активного опору, спробувати залишити приміщення і зачинитися в іншому. Коли людина зв'язана, можна бити в уразливі місця.

У нейтральних, як правило, випадкових жертв, що раптом потрапили до злочинного сценарію, поведінка може збігатися з пасивною, якщо вони не надають опору злочинним проявам, а може бути пов'язана з протидією у момент нападу, який відбувся, навіть за умови прийняття всіх можливих профілактичних заходів. Зрозуміло, що превентивний вплив у такому разі, перш за все, сконцентрований на інформаційних можливостях (про правила поведінки, у т.ч. у разі погрозової ситуації, про право на необхідну оборону і крайню необхідність тощо), технічному забезпеченні (засобами індивідуального захисту) актуалізації психічного і фізичного потенціалу.

Віктимологічне планування профілактики злочинів проти особистості, поведінка якої нейтральна з віктимологічної точки зору, повинна включати заходи щодо посилення боротьби з так названими вуличними злочинами [30, с.52]. Особливе значення набуває патрулювання вулиць силами ППСМ та громадських об'єднань, що підвищує захищеність кожного. Якщо задіяти фізичні резерви допомагають заняття фізичними вправами і спортом, то вміння розпізнавати небезпеку та емоційну готовність до самозахисту треба виховувати у мікросередовищі (родині, школі тощо). Ефективними є психотерапевтичні заходи або психологічні тренінги. Наприклад, існують такі прийоми, коли психотерапевт дає творче завдання боязким підліткам, не здатним захистити себе, продемонструвати погрозову поведінку, причому викликає асоціацію з поведінкою боксерів на рингу; пропонує гру, в процесі якої йде бійка долонями або наносяться удари по дошці [31, с.139-141]. "Перегляд" суперника, виконання ролі сміливої та сильної людини, змінення рук закріплює нові стереотипи поведінки, сприяє самовдосконаленню, підвищенню самооцінки через формування установочних підкріплень, корегуючих негативні особистісні властивості. Власне, деякі найпростіші прийоми можуть використовувати і батьки при вихованні несміливих дітей.

Відсутність готовності та вміння розпізнати небезпечний розвиток подій притаманна тією чи іншою мірою переважній більшості жертв різних злочинів. Зрозуміло, що для некритичних потерпілих цей параметр має головне значення та виступає більш або менш вираженою особистісною рисою, що може сполучатися з іншими видами віктимної поведінки. Д.В. Ривман точно підкреслює, що до групи некритичних потерпілих відносяться учасники комерційної діяльності, які добре орієнтуються

в обстановці, але виявляють самовпевненість [9, с.283], яку необхідно переборювати. Значний ефект дають заходи правничої та медичної пропаганди. Без медичної кваліфікованої допомоги не можна пом'якшити некритичність потенційних жертв вбивств і ТТУ, що мають психічні розлади. Треба бути готовим до небезпеки і сконцентрованим на забезпеченні безпеки. Рухаючись темною вулицею, не можна відволікатися на те, що знижує увагу (наприклад, слухати плейер). Помітивши компанію, що йде слідом і викликає сумніви у безпеці, слід звернутися за допомогою до оточуючих з проханням провести або змінити маршрут руху. При цьому важливо добре знати район пересування, найбільш безпечні маршрути, враховувати такі чинники ризику, як автомобілі [32, 6].

Алкоголь може знизити можливість до опору та прийняття правильних рішень. Слід відмовитися від сумнівних, підозрілих контактів або перервати їх. Корисно демонструвати впевненість, розмовляти з нападаючим твердим голосом. Не слід погрожувати зверненням до міліції, щоб не викликати додаткового подразнення. З метою самозахисту можна використовувати підручні засоби (ключі, парасольку, сумку тощо) [4, с.28-29]. Використання засобів захисту (газового балончика) необхідно відпрацювати, щоб страх і розгубленість не загальмували своєчасність реакції на напад і рішучість.

Дорослі члени родин повинні прищепляти молодшим навички вибору найбільш небезпечних алгоритмів поведінки на підставі свідомих і підсвідомих проявів обережності. Розрахунок дорослих на те, що непередбачена дитина проявить природну обачність при зіткненні зі злочинцем, як правило, закінчується трагедією. Дитина повинна знати, що у стосунках зі сторонніми людьми та навіть деякими родичами (наприклад, батьком-алкоголіком) вона має дотримуватися деяких обмежень, причому точно розуміти, як потрібно реагувати на ті чи інші слова і вчинки людей, які місця та стани уникати тощо. Необхідність цього виховання на розбудові асоціативних рядів відбито навіть у фольклорі. Через казки та гру дорослі знайомлять дітей з формами соціальної поведінки у певних життєвих ситуаціях, закладають засади майбутнього поведіння у суспільстві.

Таким чином, до перспектив розвитку індивідуальної віктимологічної профілактики вбивств і ТТУ слід віднести вдосконалення правової бази і технічного забезпечення; створення спеціальної віктимологічної служби при міліції; розробку і впровадження зручних методик визначення віктимності; регламентацію обліку реальних і потенційних - за своїми особливостями - жертв; спрощення процесуальних процедур вилучення можливої жертви з оточення; організацію фінансово доступних громадянам тренінгів самозахисту; психологічного корегування і курсів самооборони тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бзскінд Э. Энциклопедия личной безопасности. - М.: Аквариум, 1995. -144 с.
2. Криминальная полиция советует, как не стать жертвой преступления /Сост. В.С. Ковальский. -К.: Ассоциация «Гражданский мир», 1992. -96 с.
3. Practical ways to crack crime: The family guide. - London, 1991. -28 p.
4. Бандурка А.М. Генерал милиции советует и предупреждает /МВД Украины; УВД. -Х.: Основа, 1998. -258 с.
5. Дубягин Ю.П. Как не пропасть без вести. -СПб., 1996. (Сер. «Школа безопасности»).
6. Дубягин Ю.П. Следующая жертва - ты: Азбука безопасности. -М., 1995.
7. Алексеев А.И., Васильев Ю.В., Смирнов Г.Г. Как защитить себя от преступника. -М.: Знание, 1990. -64с. (Новое в жизни, науке, технике; Сер. "Право в нашей жизни". -№ 10).
8. Защити себя сам /В.А.Козарь, И.Н.Кременев, В.В.Макаров и др. -Калининград: Янтарная сказка, 2001. -86 с.
9. Ривман Д.В. Криминальная виктимология. -СПб.: Питер, 2002. -304 с.
10. Головкин Б.М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-любутівій сфері. -Харків: Нове слово, 2004. -252 с.
11. Кримінологія: Учебник /Беляев Н.А., Волгарева И.В., Кропачев Н.М. и др.; Под ред. В.В. Орехова. -СПб.: Изд-во С.-Петербургск. ун-та, 1992. -216 с.
12. Зелинский А.Ф. Кримінологія: Курс лекцій. -Харьков: Прапор, 1996. -260 с.
13. Кримінологія: Посібник /Под ред. В.Н. Бурлакова, Н.М. Кропачева. -Спб.: Питер, 2003. -208 с.
14. Организация деятельности органов внутренних дел по предупреждению преступлений: Учебник /Под ред. В.Д. Малкова, А.Ф. Токарева. -М.: Академия управления МВД России, 2000. -322 с.
15. Литвак О. Злочинність, її причини та профілактика. -К.: Україна, 1997. -167 с.
16. Никонов А. Химически точные чувства. Почти фантастическая перспектива одного секретного эксперимента // Известия. -22.03.1996.
17. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р., № 2789-III // Офіційний вісник України. -2001. -№ 51. -Ст.2258.
18. Указ Президента України «Комплексна програма профілактики злочинності на 2001-2005 роки» від 25.12.2000 р., № 1376 // Офіційний вісник України. -2000. -№ 52. -Ст.2258.
19. Заплатинский В.М. Безопасность жизнедеятельности: Опорный конспект лекций. -К.: КДТЕУ, 1999. -208 с.
20. Макдональд В. Руководство по субмодальностям. -Воронеж: НПО «МОДЭК», 1994. -89 с.
21. Харрис Т.А. Я о'кеу, Вы о'кеу. -Красноярск: Фонд ментального здоровья, 1993. -288 с.
22. Каппони В., Новак Т. Сам себе психолог. -СПб.: Питер, 1994. -220 с.
23. Берн З. Трансакционный анализ и психотерапия. -СПб.: Братство, 1994. -224 с.
24. Бзндлер Р., Гриндер Д., Сатир В. Семейная терапия. -Воронеж: НПО «Модзю». -128 с.
25. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Люди, которые играют в игры. -Н.Новгород: Фонд ментального здоровья, 1994.
26. Уголовный кодекс Украины: Научно-практический комментарий /Отв. ред. С.С. Яценко. -К.: А.С.К., 2003. -1088 с.
27. Терещенко Л.В. Попередження органами внутрі-

шніх справ посягань на життя та здоров'я працівників міліції у зв'язку з їх службовою діяльністю: Дис. канд. ... юрид. наук: 12.00.08 /НАВСУ. -К., 2002. -226 с.

28. Лефтеров В.О., Тімченко О.В. Психологічні детермінанти загибелі та поранень працівників органів внутрішніх справ. -Донецьк: Донецьк. ін.-т внутр. справ при Донецьк. нац. ун-ті, 2002. -322 с.

29. Закон України «Про міліцію» від 20.12.1991 р. // ВВР України. - 1991. -№ 4. -Ст.20.

30. Готлиб Р.М., Романова Л.И. Виктимологические аспекты профилактики преступлений против личности //

Виктимология и профилактика правонарушений: Сб. науч. тр. /Иркутск. гос. ун-т им. А.А. Жданова. -Иркутск. -1979. -189 с.

31. Гарбузов В.И. Практическая психотерапия, или как вернуть ребенку и подростку уверенность в себе, истинное достоинство и здоровье. -СПб.: АО «Сфера», 1994. -158 с.

32. Метелица Г. Гоп-стоп. Алгоритм выживания // Криминал-Экспресс. -9-15.12.2004. -№ 49.

Надійшла до редколегії 14.12.2005

ЛАКТИОНОВА Т.В. ИНДИВИДУАЛЬНАЯ ВИКТИМОЛОГИЧЕСКАЯ ПРОФИЛАКТИКА НАМЕРЕННЫХ УБИЙСТВ И ТЯЖЕЛЫХ ТЕЛЕСНЫХ ПОВРЕЖДЕНИЙ

Рассмотрены возможности и перспективы индивидуальной коррекции виктимных черт потенциальных жертв намеренных убийств и тяжелых телесных повреждений с учетом типизации виктимного поведения.

LAKTIONOVA T.V. INDIVIDUAL VICTIM PREVENTIVE MAINTENANCE OF THE GOING MURDERS AND HEAVY PHYSICAL INJURIES

Opportunities and prospects of individual correction victim features of potential victims of the going murders and heavy physical injuries are considered in view of victim behavior typing.

V.V. МАЛІКОВ

УМВС України у м. Севастополі

УДК 341.945

СПІВВІДНОШЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ З ІНШИМИ СФЕРАМИ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН¹

Розглянуто сутність суміжних із громадським порядком суспільних відносин.

Захист прав і свобод громадян у сфері громадського порядку - одна із широкого кола проблем, що постає на шляху побудови правової держави. Проаналізувавши наукові праці вчених, які досліджували поняття, зміст та сутність терміну "громадський порядок", його співвідношення з іншими сферами суспільних відносин (О.М. Бандурки, М.В. Білоконя, Є.О. Безсмертного, І.І. Веремеєнка, І.П. Голосніченка, О.М. Ключова, О.М. Музичука, О.Є. Луньова, Л.Л. Попова, І.М. Пахомова, А.В. Сєрьогіна та ін.), ми дійшли до висновку, що до суспільних відносин, пов'язаних з громадським порядком, необхідно віднести громадську безпеку, правопорядок, громадський благоустрій, внутрішній розпорядок на підприємствах, в установах та організаціях, охорону передбачених законом форм власності, безпеку держави. Аналіз суміжних з громадським порядком суспільних відносин є метою статті. Новиз-

на роботи полягає у тому, що в ній в новому аспекті розглянуто співвідношення громадського порядку з іншими сферами суспільних відносин. Отже, перейдемо до безпосереднього розгляду їх сутності.

Громадський порядок, перш за все, характеризується громадською безпекою, яку повинні забезпечувати спеціальні органи виконавчої влади шляхом нагляду та застосування адміністративного примусу до осіб, що порушують цей порядок. Не випадково, один із підрозділів міліції, який у відповідності зі ст.7 Закону України "Про міліцію" [1] здійснює адміністративну діяльність, має назву міліції громадської безпеки. Це говорить про те, що і громадський порядок, і громадська безпека - це об'єкти захисту, здійснюваного органами внутрішніх справ за допомогою адміністративної діяльності. Таким чином, одним із основних, найважливіших напрямків діяльності міліції щодо охорони правопорядку та забезпечення громадської безпеки є адміністративна діяльність, її навіть в законодавчому переліку поставлено на перше місце.

¹ Первинна рекомендація з напрямку досліджень: канд. юрид. наук Іншин М.І. (НУВС).